

NODIRABEGIM – SAMIMIYAT VA SADOQAT ILHOMCHISI!

Shahnoza Kamoliddin qizi Ortiqboyeva

TDTrU 3-bosqich talabasi

e-mail: ortikboevashakhnoza777@gmail.com

Farangiz Sayfiddin qizi Yo'ldosheva

TDTrU 4-bosqich talabasi

e-mail: yoldoshevafarangiz311@gmail.com

Ilmiy rahbar: “Xalqaro ommaviy huquq” kafedrasi

mudiri yu.f.n., dots. M.M.Inagamova

Annotatsiya. Ushbu maqolada sadoqat va nafosat kuychisi Nodirabegimning hayoti va serqirra ijod yo‘li haqida shuningdek, uning davlat boshqaruvida olib borgan salmoqli islohotlari haqida so‘z boradi.

Kalit so‘zlar: ijod, sadoqat, davlat, siyosat, boshqaruv, shoira, tarix, she‘riyat, din, falsafa, til, ustoz.

Nodirabegim o‘zbek adabiyoti tarixida nafis qalb egasi, nafosat va latofat kuychisi sifatida e’tirof etilgan ijodkorlardan biridir. Uning she‘rlari, avvalo, lirika ruhida yozilgan bo‘lib, inson qalbidagi eng nozik tuyg‘ular — muhabbat, hijron, sadoqat va orzu-umidlarni yuksak badiiy shaklda ifoda etadi. Nodirabegim ijodining asosiy xususiyati — samimiylik va tabiiylikdir. U qalabda kechgan tuyg‘ularni hech qanday sun‘iy bezaklarsiz, oddiy, ammo ta’sirchan so‘zlar orqali ifodalagan. Shu bois uning she‘rlari xalq qalbiga yaqin va tushunarli bo‘lgan.

Shoiraning she‘riyatida ayol qalbining ruhiy olami keng tasvirlangan. Uning asarlarida ayolning sadoqati, izzati, dardi, orzusi va armonlari samimiy obrazlar orqali gavdalanadi. Bu jihat Nodirabegim ijodini o‘z davri adabiyotida alohida o‘rin egallashiga sabab bo‘lgan. Shoira ayollik olamini ochib berar ekan, uni faqat shaxsiy hislar darajasida emas, balki umumxalq, umuminsoniy qadriyatlar bilan bog‘lab ifodalashga intilgan.

Nodirabegim milliy lirikaning rivojiga ham o‘z hissasini qo‘shgan. Uning asarlarida xalqona ohang, milliy obrazlar va qadriyatlar kuchli sezilib turadi. Oddiy xalq tilidan foydalanib, uni nafis badiiy shaklga solgan. Shu bois uning she‘rlari xalq og‘zaki ijodiga hamohang bo‘lib, ko‘pincha qo‘shiq va kuylar bilan uyg‘unlashgan. Bu esa uning ijodini keng xalq ommasiga yanada yaqinlashtirgan. Shoira lirikaning buyuk ustozlari — Cho‘lpon, Zulfiya kabi shoirlar an‘analarini davom ettirgan holda, o‘zining o‘ziga xos she‘riy uslubini yaratdi. Uning asarlarida Vatan va muhabbat mavzulari bir-biridan ajralmas holda, uyg‘unlikda aks etadi. Shoira insoniy tuyg‘ularni milliy ruh bilan bog‘lab kuylashi uning ijodini o‘ziga xos qildi.

Nodirabegim nafosat va go‘zallikni kuylashda ham alohida mahorat ko‘rsatgan. Uning she‘rlarida go‘zallik tushunchasi nafaqat tashqi latofat, balki ichki poklik, sadoqat va samimiyat timsolida gavdalanadi. Shu bois u nafaqat lirika shoiri, balki ruhiy go‘zallik targ‘ibotchisi sifatida ham e‘tirof etiladi.

Nodirabegim 1792-yilda tug‘ilgan. Uning asl ismi Mohlaroyim bo‘lib, u o‘zbek adabiyotida Nodira, Komila, ba‘zida esa Dilshodi taxalluslari bilan ijod qilgan. U Qo‘qon xoni Umarxonning rafiqasi, yurt taraqqiyoti uchun harakat qilgan ma‘rifatparvar ayol edi. Nodira arab, fors va turkiy tillarni mukammal bilgan, tarix, she‘riyat, siyosat, din va falsafa kabi fanlarda chuqur bilimga ega edi.

Umarxon vafotidan so‘ng ham Nodira saroy ishlarida faol ishtirok etdi. U o‘z atrofida olimlar, shoirlar, ustozlar, tabiblar, musiqachilarni to‘plab, Qo‘qonni Movarounnahrning ma‘naviy markazlaridan biriga aylantirdi. Ayniqsa ayollar ta‘limi, bolalar tarbiyasi, odob-axloq, mehr-oqibat masalalarida faol ish olib bordi. Lekin siyosat murakkab va qattiq edi. 1842-yil Nodirabegim fitnaga qurbon bo‘lib, dushmanlar tomonidan aybsiz bo‘lsa-da, qatl etildi.

Ammo u o‘ldi, lekin g‘oyasi yashadi. Yashayapti. Uning she‘rlari, fikrlari, ruhi – hanuz xalq yuragida.

Nodira ijodi bizga shunchaki she‘rlar to‘plami emas. U – ayol qalbining kuylari, ona yurakning dardi, vijdonning ohangi.

U o‘z she‘rlarida muhabbatni – nafaqat oshiqlik darajasida, balki xalqqa bo‘lgan muhabbat, Vatanga sadoqat, adolatga tashnalik tarzida ifoda etadi. Uning satrlaridan insoniylik, sabr, sadoqat, ozodlikka intilish baralla yangraydi.

Quyidagi satrlar bunga yorqin misoldir:

Ey muhabbat, sening yo‘lingda boshim fido aylayman,

Yoningda gado bo‘lib ham, shohdek masrur aylayman.

Bu satrlarda u muhabbatga o‘zini bag‘ishlagan ayol bo‘lishi bilan birga, aslida hayot oldidagi sadoqatini kuylaydi. Zero, Nodira muhabbatni yengil his emas, hayotni tutib turuvchi kuch deb bilar edi.

Nodira saroy ayoli bo‘lishiga qaramay, xalqdan uzilmagan, xalq dardi bilan yashagan. U masjid-u madrasalar qurdirgan, yetim-yesirlarga boshpana bergan, kambag‘al ayollarga hunar o‘rgatish tizimini yo‘lga qo‘ygan.

Bu nima demak? Bu – ayol kishi ham jamiyatda yetakchi bo‘la oladi, degan fikrni isbotlashdir. Bugungi kunda "ayollar faolligi", "ayol huquqlari" degan mavzular nihoyatda dolzarb. Lekin Nodira bularni shunchaki gap bilan emas, amaliy ish bilan ko‘rsatgan. Saroydagi ayollar uchun ilm, she‘riyat, muhokama kechalari tashkil etgan. Ayollar orasida o‘qimishlilik darajasi oshgan. Bu o‘sha davr uchun juda katta yangilik edi.

Nodira haqida so‘z borganda, ko‘p insonlar "uning jasorati"ni tilga olishadi. Ha, u jasur edi. Ammo bu jasorat – qilich ko‘tarish yoki qarshi chiqish emas, balki

vazminlik, sabr, adolatli bo‘lish, dushmani yengishga ilm bilan harakat qilish jasorati edi.

Nodira o‘z hayotini emas, xalq taqdirini o‘ylagan. U baxtli yashashi mumkin edi, ammo u xalq uchun yashashni tanladi.

Uning qatl etilishidan oldin aytgan so‘zlari haqida rivoyatlar bor: "Agar xalqimga oz bo‘lsa-da, nur bergan bo‘lsam – men yashaganman." Bu so‘zlar – bugungi har bir ma’rifatparvar uchun ibrat, har bir ayol uchun iftixordir.

Nodirabegim bizga shunchaki tarixiy shaxs emas. U – hayotiy ideal. Bugungi zamon ayoli undan: bilim olishga bo‘lgan chanqoqlikni, hayotga mehr va sadoqatni, oilaga, farzandga g‘amxo‘rlikni, xalq dardini o‘z dardi deb bilishni o‘rganadi.

Xulosa o‘rnida shuni aytishimiz mumkinki, Nodirabegim – o‘tgan asrda yashab, bugungi va kelajak avlodga yo‘l ko‘rsatadigan ma’rifat mash’alidir. U hayoti bilan bizga hayotning va yashamoqning asl ma’nosini o‘rgatdi: haqiqiy go‘zallik – bu yurakdagi to‘qlik, vijdonning pokligi, haqiqiy kuch – bu bilim, sabr va mehr bilan insonlarni o‘zgartira olishdir, haqiqiy meros – bu uylar, taxtlar emas, balki orqada qoldirgan fikrlar, ta’sirlar, ilhomdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdullaeva, Nargiza Nasilloeyevna. Nodirabegim Shoir, Amirning Rafiqasi va Davlat Boshqaruvchisi Sifatida. – International Journal of Advanced Research and Review (IJARR). – 2024. – №01. – newjournal.org
2. Olimjonova, Zarnigor Shokirjon qizi. Mohlaroyim yoki Komila, Maknuna, Nodirabegim ijodiga nazar. – International Journal of Social Science Research. – 2023. – №05. – worldlyjournals.com
3. “Ijodida tafakkur, tarbiya, axloq mezonlarini aks ettirgan shoir.” – Maqola. – O‘zbekiston Milliy axborot agentligi (UZA). – 2021. – uza.uz
4. “Insonparvarlik — Nodira lirikasining yetakchi xususiyati.” – Maqola. – Uchqo‘rg‘on tuman Maktabgacha va maktab ta’limi bo‘limi rasmiy sayti. – 2020. – uchqorgonmmmtb.uz
5. Madaniyat tarixi. – Namangan davlat universiteti nashri. – NamDU, 2024. – (Qo‘qon adabiy muhiti va Nodirabegim ijodi haqida bo‘lim). – namdu.uz
6. UzPedia. Nodirabegim. – O‘zbek tilidagi elektron ensiklopediya. – uzpedia.uz
7. “Nodirabegim — Hayoti va Ijodi.” – Tafakkur.uz sayti, 2023. – tafakkur.net